

تأثیر حجاب بر مشارکت اجتماعی زنان

زهرا رسول نیا^۱

چکیده

حجاب، لباس مشارکت است، لباسی است که خدای متعال از ابتدای بلوغ به تن زن مسلمان کرده، او را به عنوان عضوی موثر در جامعه عقیدتی اسلام پذیرفته است. آری این حجاب است لباس مشارکتی که تمام ابعاد یک مشارکت رسمی الهی را در بر دارد، بسیاری از ساده اندیشان سعی دارند آن را یک لباس مشارکت صرفاً رسمی قلمداد کنند تا از کارکرد های بکاهند و زن را به پذیرش تحقیرهای تحمیلی شرق و غرب بکشانند حیطة مشارکت وسیع است و بنا به توان و سرمایه فکری زن، مشارکت می تواند انواع مختلفی از جمله مشارکت اسمی، مشارکت رسمی، مشارکت نقش پذیری و... داشته باشد. حجاب جلوه ای از فلسفه زندگی و جلوه معنویت و منزلت زن و حجاب همچنین نماد انسانیت سالاری است. هدف هر فعالیتی باید مظهري از هدف خلقت انسان را در خود داشته باشد، و مظهر هستی زن که تصویر انسان معنوی را به خود گرفته است چیزی جزء پوشش اسلامی نیست. اگر پوششی زن را به کنترل بکشاند، اما تاثیرات متقابلی در کنترل خود بخودی غرایز و توسعه فرهنگ کفاف نداشته باشد، باید نسبت به فرهنگ القا کننده آن بازنگری کرد، حجاب زن، جامعه را در هاله ای از عفاف قرار می دهد. حجاب می آموزد که آدمی با جهان خارج از خود، پیوندی راستین باید برقرار کند، حجاب زن را به عنوان موجودی منفعل پرورش می دهد و این تجلی نیاز حقیقی انسان است و این لطف الهی است که در جریان هستی را به دست زن صورت می دهد.

کلید واژه: حجاب، مشارکت، اجتماعی، زنان.

---

۱. طلبه پایه پنجم، حوزه علمیه حضرت ولیعصر(عج) شهرستان گرمی.

مقدمه

در طول تاریخ، پوشش و حجاب، همواره یکی از موضوعات جنجالی و هم پای فرهنگ و هویت جوامع مختلف بوده است. در بسیاری از فرهنگ ها و ادیان، حجاب نمادی از احترام، بندگی، ارزش های اخلاقی و هویت ملی و فرهنگی محسوب می شود. در جوامع اسلامی، حجاب به عنوان یک اصل دینی و فرهنگی شناخته می شود که نقش مهمی در شکل گیری هویت فرد و خانواده ایفا می کند. این موضوع از منظر اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مورد بحث قرار گرفته است و دیدگاه های متفاوتی درباره تأثیرات آن بر زنان و جامعه مطرح شده است. در عرصه جامعه شناسی، یکی از مهم ترین موضوعات مطرح در رابطه با حجاب، تأثیر آن بر مشارکت اجتماعی زنان در فعالیت های مختلف اجتماعی است. آیا حجاب به عنوان نمادی از احترام و ارزش های فرهنگی می تواند نقش مثبتی در افزایش مشارکت زنان ایفا کند؟ یا بر عکس، می تواند مانع و محرومیت هایی ایجاد کند که مانع از مشارکت زنان در جامعه می شود؟ این پرسش ها، موضوعاتی است که در سال های اخیر مورد توجه محققان و نخبگان اجتماعی قرار گرفته است. در بسیاری از جوامع، دیدگاه های مختلف و گاهی متضاد در مورد نقش حجاب در زندگی اجتماعی زنان وجود دارد. برخی معتقدند که رعایت حجاب، به زنان اعتماد به نفس و احترام به خود می دهد و مشارکت آنها را در عرصه های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، تقویت می کند. در مقابل، برخی دیگر بر این باورند که حجاب می تواند به عنوان عامل محدود کننده و مانعی برای حضور فعال زنان در جامعه عمل کند، بویژه در حوزه هایی که نیازمند فعالیت های آزادی و بدون محدودیت است. بنابراین، بررسی دقیق و علمی تأثیر حجاب بر مشارکت اجتماعی زنان یکی از نیازهای اساسی جامعه امروز است تا بتوان تصمیم گیری های مبتنی بر آگاهی و عدالت اجتماعی انجام داد. در این راستا، لازم است به ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی، حقوقی و فردی موضوع پرداخته شود و عامل موثر در این رابطه، شناسایی و تحلیل گردد. هدف این مقاله، تبیین نقش و تأثیر حجاب بر مشارکت زنان در جامعه است. در ادامه به بررسی مفهومی حجاب، ابعاد آن و در نهایت نحوه ی تأثیر حجاب بر فعالیت های اجتماعی زنان پرداخته می شود. شناخت این رابطه می تواند منجر به توسعه سیاست ها و برنامه های موثر برای حمایت از حقوق زنان و ارتقای مشارکت آنها در تمامی حوزه های زندگی اجتماعی گردد.

۱- معنا و چگونگی حجاب

۱-۱- معنای لغوی حجاب

حجاب از نظر لغوی یعنی پنهان کردن ، و از ماده "حَجَبٌ" می باشد ، این در کتاب های "لسان العرب" ، "المنجمد" و "الرئد" آمده است و در کتاب های مذکور ، حجاب ؛ به پرده و حائل میان دو چیز نیز معنا شده است. در قرآن واژه حجاب هفت مرتبه در سوره مریم ، اسراء، شورا، احزاب، اعراف و فصلت ، ذکر شده که در همه موارد حجاب بر پرده و حائل معنا شده است.^۱

۱-۲- معنای اصطلاحی حجاب

در اصطلاح واژه حجاب بیش تر مورد پوشش زن به کار می رود که به این معنا (پرده) یعنی در پشت پرده بودن زن. آنچه امروزه از کلمه حجاب برداشت می شود، کمی متفاوت تر از کاربرد آن در گذشته است. امروزه حجاب یعنی پوشش برای زنان، شاید به اعتبار پشت پرده واقع شدن زن باشد. به گفته مرحوم شهید مطهری (رحمه الله) معنای اصطلاحی حجاب بیش تر در عصر ما پیدا شده است : اما فقها در کتب فقهی از واژه "ستر" به معنای پوشش استفاده می کنند و کمتر از کلمه حجاب استفاده می نمایند.^۲

۲- اهمیت حجاب از منظر قرآن کریم

حجاب از منظر قرآن کریم یکی از موضوعات بنیادین در مباحث دینی و اجتماعی اسلام است . قرآن با بیانی روشن و در عین حال عمیق، به موضوع حجاب پرداخته و آن را در قالب "اهداف" ، "پرهیز از فریبندگی" و "پوشش مناسب" مطرح می کند. در ادامه ، آیات اصلی مربوط به حجاب و تفسیر کوتاهی از هر کدام آمده است.

❖ سوره نور، آیه ۳۱

«وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا»
«و به زنان با ایمان بگو: چشم های خود را از نگاه ناپاک فرو گیرند و دامان خویش را حفظ کنند و زینت خود را آشکار نکنند جز آنچه (طبیعتاً) از آن پیدا است.»

۱. ابراهیم ، خرمی مشگانی ، چرا حجاب ؟ چاپ ۴ ، ۱۳۸۸ کاشان مرسل ص ۹.

۲. همان ، ص ۱۱.

نکات تفسیری: این آیه هم به پوشش فیزیکی (پنهان کردن زینت ها) و هم پوشش رفتاری تاکید دارد. زینت می تواند به آرایش، جواهرات، یا اعضای بدن که باعث جلب توجه می شود. اشاره داشته باشد.

❖ سوره نور ، آیه ۳۱

« وَ لِيُضْرَبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ » «و باید روسری هایشان را بر روی گریبانشان بیفکنند».

نکات تفسیری: کلمه "خمر" به روسری یا پوشش سر اشاره دارد و "جیوب" به ناحیه گردن و سینه. آیه می فرماید: زنان باید به گونه ای روسری بپوشند که گردن و سینه نیز پوشیده شده باشد؛ نه فقط سر.

❖ سوره احزاب ، آیه ۵۹

« يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَلرِّجَالِ مِمَّا ظَهَرُوا مِنْكُمْ لَیْسَ بِكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْسُطُوا أَيْدِيَكُمْ وَأَعْيُنَكُمْ عَلَىٰ الْبَنَاتِ وَالرِّجَالُ مِنَ النِّسَاءِ الْأُمُومِنَاتِ يَدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ »

«ای پیامبر به همسران و دخترانت و زنان مومن بگو: جلاباب های خود را بر خویش فرو افکنند؛ این برای اینکه شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند نزدیک تر است».

نکات تفسیری: جلاباب به چادر یا پوشش گسترده ای گفته میشود که بدن را می پوشاند هدف از پوشش در این آیه، حفظ شخصیت ، کرامت و جلوگیری از آزار ذکر شده است.^۱

۳- تاریخچه حجاب

پوشش و لباس از نیازهای انسان به شمار می آید که از آغاز آفرینش به آن نیاز داشته و کوشیده است تا به هر وسیله ای خود را بپوشاند. فرید وجدی در دایرة المعارف قرن بیست و یکم می نویسد؛ «حجاب زنان سابقه ای طولانی دارد... سخن در مورد حجاب در میان نوشته های قدیمی ترین نویسندگان یونانی به چشم می خورد... زنان سر را می پوشانده اند ولی صورتشان باز بوده است. وقتی به بازار می رفتند ، بر آنان واجب بود صورت شان را نیز بپوشانند. از متون تاریخی بدست می آید که حجاب مربوط به دین خاص نیست و پیش از ظهور اسلام نیز وجود داشته است. حجاب یا چادر، بخشی از لباس زنان یونان باستان و روم قدیم بوده که برای زینت از آن استفاده می کردند در ایران پیش از اسلام نیز زنان از چادر استفاده می کردند. یونانیان برای پوشیدن

۱. سوره نور ، آیه ۳۱ .

۲. سوره احزاب ، آیه ۵۹ .

۳. حجاب و تاثیرات آن در جوامع امروز، blog.proqram.store.ir.

چادر و حجاب جنبه سحری یا جادویی آن را مورد نظر قرار می دادند ؛ زیرا بر سر گذاشتن چادر بیشتر در مراسم و مجالس دینی رایج بوده و عده ای می پندارند که پوشیدن چادر برای زنان راهبه لازم بوده است برخی نیز معتقدند چادری که عروس بر سر می دهد برای پوشانیدن جمال خود از چشم نامحرمان است ... در اروپا قرون وسطا چادر جزئی از زینت زنان بوده است»^۱.

بنا به گواهی متون تاریخی، در اکثر قریب به اتفاق ملت ها و آیین های دینی جهان ، حجاب در بین زنان معمول بوده است. حجاب در طول تاریخ ، فراز و نشیب های بسیاری را طی کرده و گاهی با اعمال و سلیقه حاکمان یا منتقدان تشدید یا تحفیف یافته اند. ولی همواره در تاریخ حیات زنان، تداوم یافته و هیچ گاه به طور کامل از میان رخت بر نبسته است. لباس ملی کشورها دلیلی آشکار بر گستردگی حجاب در میان زنان است و اگر به لباس ملی کشورهای جهان بنگریم، حجاب و پوشش زن را در همه آن ها می بینیم. بدین سان، بیش تر زنان کشورها مذاهب مختلف، تا قبل از رنسانس، دارای حجاب بوده اند. از نظر تاریخی موج جدید و شکل نوظهور بی حجابی از قرن نوزدهم آغاز شده است. متأسفانه دامنه این موج نامطلوب و انحرافی کم کم کشورهای اسلامی را نیز گرفت. نخستین کشور اسلامی که بصورت رسمی اقدام به کشف حجاب بانوان کرد ، افغانستان بود و دومین کشور، ترکیه است که پس از شکست دولت عثمانی، کمال آتا تورک در سال ۱۳۱۳ ش. فرمان منع حجاب زنان ترکیه را صادر کرد. سومین کشور نیز ایران بود: رضا خان پهلوی در ۱۷ دی ۱۳۱۴، کشف حجاب را به صورت رسمی اعلان و اجرا کرد. بدین سان، تاریخ پوشش انسان و حجاب زنان، از زمان نخستین انسان ها، یعنی آدم و حوا ، آغاز شده است و در دوران های مختلف، فراز و نشیب های بسیاری را طی کرده است. آغاز تاریخ بی حجابی را باید قرون اخیر و دوران پس از رنسانس دانست.^۲

۴- فلسفه حجاب

فلسفه حجاب یعنی بررسی آن دسته از علل و عواملی که حجاب را برای انسان ضروری می سازد و بیان فوائد که برای آن مرتبط است : به عبارت دیگر فلسفه حجاب یعنی چرایی و چگونگی حجاب ، یعنی چرا حجاب در اسلام تشریح شده است و مسلمانان به رعایت آن ملزم گردیده اند. فواید آن چیست ؟ از جمله سوالاتی که برخی از افراد می پرسند، این است که فلسفه

۱. موسسه جهانی سبطین علیهاالسلام ، حجاب حریم پاکی ، ص ۱۳.

۲. محمدی آشنائی ، علی ، حجاب از پیشینه تا پیامد ، ص ۱۴.

۸- کارکرد حجاب بر کنترل ناهنجاری های جنسی در جامعه

کارکرد حجاب در کنترل ناهنجاری جنسی در جامعه یکی از موضوعاتی است که هم در حوزه های دینی و اخلاقی و هم در زمینه جامعه شناسی مورد بحث قرار گرفته است. در اینجا چند جنبه از این کار کردها را می توان بررسی کرد:

۸-۱- کاهش تحرکات بصری

یکی از کارکردهای اصلی حجاب، کاهش میزان تحریکات جنسی در فضای عمومی است. با پوشاندن بدن و پرهیز از جلوه گری، میزان جلب توجه جنسی در جامعه کاهش می یابد، که می تواند تا حدی از بروز ناهنجاری هایی مانند مزاحمت های خیابانی، نگاه های هوس آلود، یا حتی تعرض های جنسی جلوگیری کند.

۸-۲- تقویت حریم شخصی و اجتماعی

حجاب نوعی مرزگذاری میان فرد و جامعه است. این مرز بندی می تواند باعث افزایش احترام به فضای شخصی و کاهش برخوردهای ناپسند شود. وقتی در یک جامعه پوشش مشخص و معینی به عنوان ارزش مطرح می شود، تعاملات میان افراد بیش تر بر اساس شخصیت و رفتار شکل می گیرد تا ظاهر.

۸-۳- تقویت ساختار خانواده

برخی دیدگاه ها بر این باورند که با ترویج حجاب و حفظ عفاف، زمینه برای برقراری روابط پایدار و متعهد در چارچوب خانواده تقویت می شود. کنترل تمایلات جنسی در فضای عمومی می تواند منجر به تمرکز آن در چارچوب خانواده و ازدواج شود، که خود به تنظیم بنیان خانواده کمک می کند.

۸-۴- کاهش شی انکاری جنسی

در جوامعی که پوشش آزاد و بدون محدودیت است، گاهی بدن زن (گاهی بدن مرد) به کالای تبلیغاتی یا ابزاری برای جلب توجه تبدیل می شود. حجاب می تواند تا حدی از این روند جلوگیری کرده و نگاه ابزاری به جنسیت را کاهش دهد.

۸-۵- ایجاد فضای امن تر برای زنان

با کاهش میزان تحریکات جنسی در فضای عمومی، فضای روانی و فیزیکی امن تری برای زنان فراهم می شود تا بتواند با آرامش بیش تری در جامعه فعالیت کنند.^۱

---

۱. غیرتمند، سعید، مختاری، نادر، عسگری، محمد علی، hawzeh.net.

نتیجه گیری

با توجه به آموزه های قرآنی و توجه ویژه شارع مقدس به امر حجاب ، می توان چنین نتیجه گرفت که یکی از فلسفه های حجاب مصونیت از گناه و انحراف اخلاقی است که برای هدف غایی قرب الهی و اهداف واسطه ای نظیر آرامش فردی، خانوادگی، اجتماعی ضروری است و انسان ها در زندگی اجتماعی و تعامل با افراد به «حجاب» و «اخلاق» نیازمندند و برای اینکه حرکت جامعه در مسیر پیشرفت، دچار انحرافات اخلاقی نشود از این رو باید با هم ارتباط دو سویه داشته باشند تا از هرگونه ناهنجاری های اخلاقی در امان بمانند. همچنین حجاب باعث پیشگیری یا کاهش ناهنجاری های اخلاقی بسیاری نظیر بی حیایی، بی عفتی، چشم چرانی ، حرص ، غفلت از خداوند ، جسارت برای ارتکاب گناه ، شجاعت کاذب ، کاهش خشم و خشونت علیه زنان ، قانون گریزی، تزییع حقوق و... است و با رعایت اکثر ناهنجاری های اخلاقی از بین خواهد رفت و بی حجابی به تنهایی می تواند ریشه و پایه بسیاری از انحرافات و ناهنجاری های اخلاقی در جامعه باشد.

منابع

* قرآن کریم.

۱. افشاری نژاد ، بنت الهدی ، « نقش حجاب در کاهش ناهنجاری های اخلاقی » هفته نامه سیاسی ، علمی و فرهنگی حوزه های علمیه ، ofoqh hawzeh. ir. ، مرداد ۱۴۰۱ ه ، ش.
۲. امامی ، محمد جعفر ، لغات در تفسیر نمونه / گرد آوری و تنظیم محمد جعفر امامی ، قم : انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع) ، ۱۳۸۷ ه ، ش.
۳. آیت الله تربتی کربلایی ، حیدر ، حجاب نگاه ، پوشش و روابط از دیدگاه قرآن ، و عترت ، انتشارات انجمن مرد کاری امام زمان (عج) اصفهان .
۴. بی زوالی ، غلامرضا ، فلسفه حجاب ، اصفهان : انتشارات نورالحیات ، چاپ اول ، تابستان ۱۴۰۳ ه ، ش .
۵. پور مهر ، فرانک ، حجاب و تاثیرات آن در جوامع امروز، آدرس اینترنتی [bloq.proqram](http://bloq.proqram.store.ir) و store.ir و ۲۸ اردیبهشت ، ۱۴۰۴ ه ، ش.
۶. حجاب در نگاه بزرگان
۷. خرمی مشگانی ، ابراهیم ، چرا حجاب؟، انتشارات کاشان مرسل چاپ چهارم ، ۱۳۸۸ ه .ش.
۸. دهخدا ، علی اکبر ، لغت نامه ، زیر نظر ؛ محمد معین، تهران، انتشارات موسسه لغت نامه دهخدا ، بی جا ، ۱۳۳۸ - ۱۲۵۸ - ۵ س . ج ۱۹.
۹. رجبی ، عباس ، حجاب و نقش آن در سلامت روان ، انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) ، چاپ چهارم ، ۱۳۸۷ ه ، ش.
۱۰. رجبی ، عباس ، راه های تقویت فرهنگ حجاب ، تهران : نشر مشعر ، ۱۳۹۱ ه ، ش .
۱۱. شیرازی ، صادق ، مفسد بی حجابی ، قم : انتشارات آزادی .
۱۲. صفی یاری ، مسعود ، راز حجاب / به سفارش ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر، قم: انتشارات نور السجاد ، چاپ اول ، ۱۳۸۸ ه ، ش .
۱۳. عمید ، حسن ، فرهنگ عمید ، تهران ، انتشارات امیر و کبیر تهران ، چاپ بیست و پنجم : ۱۳۱۸ ه.ش. چاپ بیست و ششم ۱۳۲۸ ه.ش ، ج ۱.
۱۴. غیرتمند ، سعید ؛ مختاری ، نادر ؛ عسگری ، محمد علی ، « آثار فردی و اجتماعی حجاب و نقش آن در امنیت اجتماعی زنان » پایگاه اطلاع رسانی حوزه ، [haw zeh .net](http://hawzeh.net) ، شماره ۱۰۳ ، زمستان ۱۳۹۳ ه ، ش.

۱۵. فرهنگیان ، مجتبی ، آفتاب حجاب / تالیف دفتر مطالعات و پژوهش های مرکز رسیدگی به امور مساجد ، تهران : انتشارات ثقلین ، ۱۳۸۹ ه ، ش.
۱۶. محمدی آشنایی ، علی ، حجاب ؛ از پیشینه تا پیامد ، مشهد ؛ انتشارات قدس رضوی ، ۱۳۳۹ ه ، ش.
۱۷. محمدی مقدم، قربانعلی ، حجاب ، مشهد آستان قدس رضوی ، شرکت به نشر ، چاپ دوم ، ۱۳۸۱ ه ، ش .
۱۸. مطهری، مرتضی، مسأله حجاب، انتشارات صدرا ، چاپ پنجاه و دوم ، تابستان ۱۳۷۹ ه ، ش .
۱۹. ملکیان اصفهانی، رسول، گوهری در صدف (حجاب)، اصفهان: انتشارات پیام عترت ، ۱۳۸۶ ه ، ش .
۲۰. موسسه جهانی سبطینا علیهما السلام ؛ حجاب حریم پاکی ها ، قم : انتشارات موسسه جهانی سبطین (ع) چاپ دوم ، ۱۳۸۶ ه ، ش.